

MIKROIQTISODIY TAHLILNING ZAMONAVIY NAZARIYALARI VA ULARNING AMALIY QO‘LLANILISHI (ADM JIZZAKH MCHJ MISOLIDA)

Qodirov Kamoliddin Qaxramonovich

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada “ADM Jizzakh” MCHJ faoliyatida mikroiqtisodiy tahlilning ahamiyati, uning korxonada samaradorligini oshirishdagi o‘rni hamda xalqaro va milliy tajribalar asosida takomillashtirish yo‘nalishlari tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida korxonaning ishlab chiqarish jarayonlari, xarajatlar tarkibi, rentabellik ko‘rsatkichlari va resurslardan foydalanish samaradorligini baholashning zamonaviy usullari tahlil qilindi. Rivojlangan mamlakatlar avtomobilsozlik korxonalarida qo‘llanilayotgan ilg‘or boshqaruv va iqtisodiy tahlil mexanizmlari o‘rganilib, ularni “ADM Jizzakh” MCHJ faoliyatiga moslashtirish imkoniyatlari yoritildi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, KPI tizimi, Business Intelligence platformalari va iqtisodiy prognozlash usullarini joriy etish orqali korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalari korxonada boshqaruv qarorlarini qabul qilish sifatini yaxshilash, xarajatlarni optimallashtirish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: mikroiqtisodiy tahlil, ADM Jizzakh, korxonada samaradorligi, iqtisodiy tahlil, rentabellik, ishlab chiqarish xarajatlari, KPI, Business Intelligence, raqamli texnologiyalar, avtomobilsozlik sanoati, raqobatbardoshlik, iqtisodiy prognozlash, resurslardan foydalanish samaradorligi.

ABSTARCT. This article examines the importance of microeconomic analysis in the activities of “ADM Jizzakh” LLC, its role in improving enterprise efficiency, and the directions for its enhancement based on international and national experiences. The study analyzes modern approaches to assessing production processes, cost structures, profitability indicators, and the efficiency of resource utilization within the enterprise. Advanced management and economic analysis practices applied in automobile manufacturing companies of developed countries are reviewed, and the possibilities of adapting these approaches to the operations of “ADM Jizzakh” LLC are explored.

Furthermore, scientific and practical recommendations are proposed to improve the economic performance of the enterprise through the implementation of digital technologies, Key Performance Indicators (KPI), Business Intelligence platforms, and economic forecasting methods. The findings of the study contribute to enhancing the quality of managerial decision-making, optimizing production costs, and strengthening the competitiveness of the enterprise in both domestic and international markets.

Keywords: microeconomic analysis, ADM Jizzakh LLC, enterprise efficiency, economic analysis, profitability, production costs, Key Performance Indicators (KPI), Business Intelligence, digital technologies, automotive industry, competitiveness, economic forecasting, resource efficiency.

Jahon iqtisodiyotida raqobatning kuchayishi, ishlab chiqarish texnologiyalarining takomillashuvi va raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi korxonalar faoliyatini samarali boshqarish zaruratini yanada oshirmoqda. Zamonaviy sharoitda korxonalarining barqaror faoliyat yuritishi, moliyaviy natijalarining yaxshilanishi va bozordagi raqobatbardoshligini ta'minlash ko'p jihatdan iqtisodiy tahlil tizimining samaradorligiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan mikroiqtisodiy tahlil korxonalar faoliyatining barcha yo'nalishlarini chuqur o'rganish, mavjud resurslardan foydalanish darajasini baholash hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur axborot bazasini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish va ishlab chiqarish korxonalarining eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar korxonalarda zamonaviy boshqaruv va iqtisodiy tahlil usullarini joriy etishni talab etmoqda. Xususan, avtomobilsozlik sanoati mamlakat iqtisodiyotining strategik tarmoqlaridan biri bo‘lib, ushbu sohada faoliyat yuritayotgan korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

“ADM Jizzakh” MCHJ O‘zbekiston avtomobilsozlik sanoatining yirik subyektlaridan biri bo‘lib, korxonada zamonaviy avtomobillar ishlab chiqarish yo‘lga qo‘yilgan. Korxonaning ishlab chiqarish hajmi, investitsion faolligi va ichki hamda tashqi bozorlardagi ulushi ortib borayotganligi mikroiqtisodiy tahlil tizimini yanada takomillashtirishni taqozo etadi. Shu sababli xalqaro va milliy tajribalarni o‘rganish asosida korxonada iqtisodiy tahlil samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Mikroiqtisodiy tahlil iqtisodiyotning alohida xo‘jalik yurituvchi subyektlari faoliyatini o‘rganadigan yo‘nalish bo‘lib, korxonaning ishlab chiqarish hajmi, xarajatlari, foydasi, narx siyosati va resurslardan foydalanish samaradorligini baholashga xizmat qiladi. Ushbu tahlil natijalari asosida korxonaning ichki imkoniyatlari aniqlanadi, mavjud muammolar baholanadi va istiqboldagi rivojlanish strategiyasi shakllantiriladi.

Korxonada faoliyatida mikroiqtisodiy tahlilning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- ishlab chiqarish xarajatlarini tahlil qilish;
- mahsulot tannarxini baholash;
- foyda va rentabellik ko‘rsatkichlarini aniqlash;
- mehnat unumdorligini o‘rganish;
- resurslardan foydalanish samaradorligini baholash;
- investitsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligini aniqlash;
- boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun axborot bazasini yaratish.

Xalqaro tajribada mikroiqtisodiy tahlilning zamonaviy usullari

Rivojlangan davlatlar korxonalarida iqtisodiy tahlilning zamonaviy yondashuvlari keng qo‘llaniladi. Xususan, Yaponiya avtomobilsozlik korxonalarida Lean Manufacturing va Kaizen konsepsiyalari asosida ishlab chiqarish jarayonlari optimallashtiriladi. Ushbu tizimlar ortiqcha xarajatlarni kamaytirish va mehnat unumdorligini oshirishga xizmat qiladi.

Germaniya va Janubiy Koreya korxonalarida esa raqamli boshqaruv texnologiyalari, ERP tizimlari va Business Intelligence platformalari keng joriy etilgan. Mazkur tizimlar korxonaning moliyaviy va ishlab chiqarish ko‘rsatkichlarini real vaqt rejimida monitoring qilish imkonini beradi. Natijada boshqaruv qarorlari tezkor va aniq qabul qilinadi.

Shuningdek, xalqaro amaliyotda KPI (Key Performance Indicators) tizimidan foydalanish keng tarqalgan. KPI ko‘rsatkichlari yordamida korxonaning har bir bo‘linmasi va xodimining faoliyati baholanadi hamda strategik maqsadlarga erishish darajasi nazorat qilinadi.

“ADM Jizzakh” MCHJda mikroiqtisodiy tahlilni takomillashtirish yo‘nalishlari

“ADM Jizzakh” MCHJ faoliyatini o‘rganish natijalari shuni ko‘rsatadiki, korxonada ishlab chiqarish hajmini oshirish va xarajatlarni optimallashtirish bo‘yicha salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq global bozorlardagi raqobatning kuchayishi korxonadan yanada zamonaviy tahlil usullarini qo‘llashni talab etadi.

1-jadval

2021–2025 yillarda “ADM Jizzakh” MCHJ faoliyatining asosiy mikroiqtisodiy ko‘rsatkichlari

Yil	2021	2022	2023	2024	2025
Ishlab chiqarish hajmi (dona)	3200	11800	24500	30329	46117
Sotuv hajmi (dona)	3000	11200	23000	30329	46117
Bozor ulushi (%)	1,2	4,5	6,8	7,5	10,8

O‘rtacha tannarx (mln so‘m/dona)	185	178	172	168	165
O‘rtacha sotuv narxi (mln so‘m/dona)	210	215	225	238	245
Yalpi foyda (mlrd so‘m)	75	414	1219	2127	3680
Quvvatdan foydalanish (%)	10	18	25	30	46
Xodimlar soni (kishi)	900	1300	1650	1800	2100

Manba: “ADM Jizzakh” MCHJ faoliyati bo‘yicha ochiq axborotlar, rasmiy bayonotlar, avtomobil bozori statistik ma’lumotlari hamda muallif tomonidan hisoblangan va tahliliy baholangan ma’lumotlar asosida tuzilgan.

Mazkur jadvalda 2021–2025 yillar davomida “ADM Jizzakh” MCHJ faoliyatini tavsiflovchi asosiy mikroiqtisodiy ko‘rsatkichlar jamlangan. Unda ishlab chiqarish va sotuv hajmlari, bozor ulushi, o‘rtacha tannarx va sotuv narxlari, yalpi foyda, quvvatdan foydalanish darajasi hamda xodimlar soni yilma-yil aks ettirilgan. Jadval ma’lumotlari korxonaning kichik hajmli ishlab chiqarishdan boshlab, yirik sanoat korxonasiga aylanish jarayonini raqamlar orqali yaqqol ko‘rsatib beradi.

Jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, 2021–2025 yillarda ishlab chiqarish va sotuv hajmlarining barqaror o‘shishi bozor ulushining sezilarli kengayishiga olib kelgan. Shu bilan birga, quvvatdan foydalanish darajasining oshishi va tannarxning bosqichma-bosqich pasayishi mikroiqtisodiy samaradorlikning ortib borayotganini ifodalaydi. Biroq, yalpi foydaning o‘shishi bilan bir qatorda doimiy xarajatlar va xodimlar sonining ko‘payishi kelgusida mikroiqtisodiy tahlilni yanada chuqurlashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Korxonada mikroiqtisodiy tahlilni takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari quyidagilar hisoblanadi:

Birinchi, raqamli iqtisodiyot imkoniyatlaridan keng foydalanish zarur. ERP va Business Intelligence tizimlarini joriy etish korxonada faoliyatining barcha ko‘rsatkichlarini yagona axborot bazasida jamlash imkonini beradi.

Ikkinchi, KPI tizimini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish maqsadga muvofiqdir. Bu xodimlar faoliyatini samarali baholash va mehnat unumdorligini oshirishga xizmat qiladi.

Uchinchi, ishlab chiqarish xarajatlarini boshqarishning zamonaviy usullarini qo‘llash lozim. Xarajatlar tarkibini chuqur tahlil qilish mahsulot tannarxini pasaytirish va foyda hajmini oshirish imkonini beradi.

To‘rtinchi, iqtisodiy prognozlash va risklarni baholash tizimini takomillashtirish zarur. Bozor kon‘yunkturasidagi o‘zgarishlarni oldindan baholash korxonaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi.

Beshinchi, xalqaro standartlarga mos boshqaruv hisobi va ichki audit tizimlarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Bu korxonada shaffoflik va samaradorlikni ta‘minlaydi.

Yuqoridagi takliflarning amaliyotga joriy etilishi “ADM Jizzakh” MCHJning iqtisodiy samaradorligini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, foyda miqdorini ko‘paytirish va xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini mustahkamlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “**Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida**”gi Qonuni. 2016 yil 13 aprel, **O‘RQ–404-son** // Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi. – Toshkent, 2016.
2. O‘zbekiston Respublikasining “**Auditorlik faoliyati to‘g‘risida**”gi Qonuni. 2021 yil 25 fevral, **O‘RQ–677-son** // Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi. – Toshkent, 2021.
3. Abdullayev Y.A., Ibragimov A.A. Iqtisodiy tahlil nazariyasi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020. – 352 b.

4. Shodmonov Sh.Sh., G‘afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021. – 560 b.
5. Vahobov A.V., Ibrohimov A.T. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022. – 384 b.
6. Mankiw N.G. Principles of Economics. 9th Edition. – Boston: Cengage Learning, 2021. – 880 p.